

«Нама, атеистима, припада наука, а вама (вјерницима, хришћанима) – неуконост и варварство»

Не. Напријед наведени редови нису преписани из неког од памфлета ЛДП-а, «Жена у црном» или Фонда за отворено друштво и њихов аутор није Биљана Србљановић. Ако изузмемо чињеницу да је у првом дијелу реченице ријеч «атеистима» стављена на мјесто оригиналне ријечи «паганима», онда пред собом имамо навод који Ф. Успенски приписује схватањима римског цара (и помало философа) Флавија Клаудија Јулијана познатијег по иману који му је надјенула хришћанска историографија – Јулијана Апостате (Одступника). Каснија европска историографија, она од Просветитељства наовамо је нерадо називала Јулијана тим хришћанским надимком: штавише, жалила је за њим као за посљедњим паганином и пројектовала (не сасвим без разлога) своју згађеност над ришљеевским хришћанством у ово рано доба константиновске толеранције ка раном хришћанству. Јулијан је, својом судбином, одувијек био симбол насилности са којом се идеологија «симфоније» инкорпорирала у римско друштво, а својим циничним интелектуализмом и презиром ка провинцијализму (који је нашао израза у спору са грађанима Антиохије, такође махом паганима) увијек је био погодан за идентификацију међу «либералним интелектуалцима», том несхваћеном аристократијом духа, која представља епифанију свих племенитих и хуманих идеала и инкарнацију смисла свега постојећег, од «интелектуалних кругова» до не-своје-владињих фондова. Овај, иначе сасвим просјечан и не баш срећан владар је, дакле, својим мјестом и улогом заслуживао пажњу: притом се, како то обично бива, увијек заборављала она *altera pars*, будући да нити је хришћанска историографија (поготово она најстарија, В.В. Болотов и Ф. Успенски су донекле изузетак) имала превише занимања за његове трауме из (хришћанског) дјетињства, нити је модерна могла да изађе из револуционарне ускогрудости и зажали за репресалијама којих је за Јулијанова времена (ипак) било: «напредни интелектуалац» је ваљда одговоран само свјетској револуцији (у свим њеним видовима).

Овдје, ипак, није у питању памфлетистички занос револуцијâ (од 1789. наовамо). Јулијан је, уз философа Порфирија, био симпатичан посебно оном слоју метареволуцијске «црвене» интелектуалне буржоазије која се у вријеме развоја најсавршенијег од свих система лако еманциповала од класне једнакости и диктатуре пролетеријата, али је задржала гађење ка хришћанству, а осећај одбојности према његовим вриједностима – прогласила врхунском вриједношћу по себи. Њима је посебно (била) драга једна Јулијанова теза, а то је «хришћанство нема културу». Хришћанство је јеврејска секта, производ Истока, фатаморгана сунца палестинске пустиње са претензијом – замислите само! – да усвоји «хеленску» културу, премда не располаже величанственошћу антике,

већ је у директном конфликту са њом. Не можемо имати Imperium Romanum са сектом «Галилејаца» у чему се са правом може видјети архетип парола по којој «не можемо у самоуправљање са клеро-фашистичким и реакционарним елементима» и «не можемо у Европску унију са кандилом и лаптопом».

Само, у међувремену је прошла читава једна ера «константиновског хришћанства», са свим својим манама и врлинама, тако да позиција хришћанства и културе више никако није иста, будући да је у међувремену настала читава једна **хришћанска култура** – ма колико се «либерални интелектуалци» трудили да забораве да је икада и постојала, тј. да уоче да је између крви, блата и куге Средњег вијека било и рукописа, неума и фресака. Заправо, њихова (и Јулијанова) критика Св. писма и хришћанства данас представља сасвим легитиман идеолошки став, а протагонисти тог става већ 64 године могу очекивати прије привилегије (катедре, одборе, ком-партијске и НВО-фондовске стипендије) него прогоне за критику хришћанства као појаве *in generalis*. Намјера ових редова и није да расправља о том легитимитету, већ о једном методском непоштењу које понављање Јулијанових ставова данас подразумева.

Наиме, често се заборавља да је Јулијан декретом забранио хришћанима да се приликом образовања користе дјелима паганских писаца, највише због тога што су хришћански писци већ тада живо полемисали против античког политеизма (основано би се могло поставити питање да ли је Јулијанова одлука тада била коректна, будући да је полемика против хомеровско-хесиодског политеизма започета код Платона и Аристотела, имала суптилне насљеднике у хеленским александријским алегористима и новоплатоничарима, а врло често била и код пагана толико отворена да су хришћански писци преузимали читаве пасусе саркастичних ругалица боговима додајући им само своје име). Како год, већ су црквени Оци оног доба, иначе према легенди Јулијанови *school mates* Св. Василије Велики и Григорије из Нисе полемисали против такве одлуке и то бранећи легитимитет хришћанске рецепције античке културе како од Јулијана и пагана, тако и од сопствених «нишчих», свагда неповјерљивих ка свему паганском. Њихова побједа је суштинска за хришћанску културу: премда је читава потоња историја те културе заправо историја тензија између Атине и Јерусалима, премда су се Платон и Аристотел и проклињали и иконописали у реду старозавјерних пророка, хришћанство је дефинитивно постало (и) култура. Било је и послје колизија и латентне агресије ка античком, спаљивања књига, рушења храмова и каменовања паганских философа, али је још више (бар на Истоку) било преписивања рукописа и реферирања на «старе», још више «дијалектике» и «идеја», а поготово много «етичких слова». Да не спомињемо Јована Итала, или Плитона, тог занесењака кога је само Византија била у стању да толерише. Све то данашња перцепција, «еманципована» од сопствене прошлости не памти: заслуге хришћанства за свјетску културу су стављане под тепих, код неког раније, код неког 1945. (кад исполком-сарима није сметало да заузму катедре у зградама и институцијама које су саградиле «малограђанска буржоазија» и «реакционарне снаге»). У тој еманципацији од бар једног аспекта сопственог идентитета, лежи схизофренија

«алтернативне» НВО Србије. Неко ко се презива «Јовановић» носи у свом преизмену инвокацију читаве хришћанске културе која је нашла израза у том српском преизмену, које је настало на грчком изговору јеврејског имена. Носи све полемичке списе хришћанских филозофа од Јована Еванђелисте до Николаја Берђајева, носи Павлове стопе које су остале у пјеску Антиохије, Атине и Коринта, носи зној Кирила и Методија који иду кроз ове крајеве ка Великој Моравској да кажу и чују, али да буду схваћени. Чак и кад се не презивамо дистинктивно хришћански као нпр. Јовановић и не носимо неко библијско име (нпр. Петар) или светоотачко (нпр. Теофил), чак и кад немамо срећу да сваким својим потписом зазивамо драги нам етнос и његову хришћанску културу (као нпр. кад се презивамо «Србљановић»), ипак, сваки пут када се позовемо на здрав *раз-ум* ми инвоцирамо поменуто Браћу која, не налазећи одговарајући појам, преводје грчко $\delta\iota\text{-}\nu\omicron\iota\alpha$ не би ли и словенски свијет могао да се из-рази (гдје би нас само одвела анализа ове и свих ријечи употребљених у овом тексту...) и не би ли и тај словенски свијет из мита дошао ка Л/логосу. То је била прва демитологизација у нашем идентитету: наш културолошки и цивилизацијски код почиње њоме, па чак и када се боримо против ње.

Хришћанству се може приговорити штошта. Премда је Хајдегер без сумње био у праву кад је управо теолозима спочитавао атеизам сваки пут када је појам Бога кориштен за изградњу метафизичких, етичких, друштвених или било којих других система, ни његови «докони људи» често нису лишени кривице. Њихова «кривица» није у томе што подсећају хришћанску цивилизацију на кризу аутентичности коју свако од нас, па и она уопште често преживљава. Па, ипак, сав каталог заблуда и, ако баш хоћемо, гријехова, који испред имена на било који начин носе придјев «хришћански» и даље не легитимише приговор о некултури хришћанства, зато што се, једноставно речено, заснива на полуистини, што ће рећи – на полулажи. Хришћанство садржи хетерогеност сваког појма и сваке ствари, те ни било која конзистентна херменеутика унутрашњег садржаја тог појма не трпи симплификована читања. Дакле, проблем није у томе што неко не подноси кандило. Али, тај исти «неко», под претпоставком да жели да буде поштен ка себи и другима, мора бити спреман да призна да је и лаптоп из другог дијела изјаве плод једног процеса у коме је хришћанство било и те како инволвирано, па чак и онда када су физички системи и принципи (на којима лаптоп, тај изузетни технолошки дomet и неприкосновени цивилизацијско-културолошки меритум нашег идентитета функционише) измишљани као опозиција логичком насиљу метафизичких принципа и система. То би била мјера *fair play*-а ка култури од које се «еманципује». Јер – да се вратимо на почетак приче – историчари који су се бавили Јулијаном се принципијелно слажу а Јулијанова писма-инструкције жречевима паганске религије потврђују, да је у његовом покушају да се парира хришћанству обновљеним паганизмом, било највише копирања праксе и институција раног хришћанства.